

své problémy a své limity. Vzájemné porovnávání modelů vytvořených pomocí písemných pramenů na jedné straně a modelů sestavených interpretacemi pramenů hmotných a jejich vzájemné korekce zvyšují pravděpodobnost výsledné rekonstrukce doby užívání sídel, jejich funkce, významu a dalších kategorií souvisejících s pokládanými otázkami.

Snaha o jakési formalizované dělení na odstavce nepochybně usnadňuje čtenářům rychlejší orientaci v katalogu hradů a zaručuje uvedení všech sledovaných znaků na všech lokalitách, kterým je věnována pozornost. Následující dva odstavce, zaměřené jednak na problém popisu a jednak na způsob obrany a historický význam, spolu úzce souvisí. Snaha o stručný popis a vymezení významu sídla jsou však v některých případech stručné až nad míru únosnosti. Projevuje se to především v případech, kdy autor uvádí nové informace nebo jiné rekonstrukce staveb, než jsou známé z literatury (např. Blansko, Česká Kamenice, Kostomlaty, Střekov, Teplice). Bohužel, důvody, které vedly J. Šedivého k těmto závěrům, se nedozvíme ani v literatuře uvedené v závěru textu o jednotlivých lokalitách, ani v soupisu, v jinak rozsáhlém přehledu užitě literatury za kapitolou *Hrady na hranici*, ve které znovu, nyní z jiného pohledu, Šedivý uvádí čtyři druhy sídel a jejich vztah k hradům dynamického systému.

Následuje opět pokus o rekonstrukci vývoje části česko-saské hranice a konečně pojednání o hradech, které kolem této hranice leží. Proč vyprávění o hradech autor zahájil již v raném středověku, aniž by se sídlům oné doby věnoval, uvedeno není. Nepochybně lokality označované v současné archeologické terminologii jako hradiště a spojované se sídly středověké nobility mezi hrady náleží. Otázku na tomto místě ovšem vyvolává i dřívější autorovo vyloučení hradišť z kategorie hradů. Opomineme-li tuto nesrovnalost, je třeba upozornit na značně zjednodušenou interpretaci funkce těchto lokalit, které je dnes v odborné literatuře věnována značná pozornost. Ostatně zjednodušeno je i další zařazení hradů do dějinného kontextu.

V posledním článku I. Gräßler, L. Hennig a B. Finger nabízejí českým návštěvníkům Saska základní informace o lokalitách považovaných za hrady na druhé straně hranic. Ačkoliv se dnes nacházejí na území Spolkové země Sasko, náležely některé z nich po dlouhé období středověku a novověku k Čechám. Platí to především o oblasti Saského Švýcarska, kde sídla na pískovcovém podloží zůstávají, stejně jako v Čechách, prostoupeny řadou otázek. Jejich mimořádná

hustota na labském pravobřeží ostře kontrastuje s absencí sídel na pobřeží levém. Důvody této situace nepochybně vyžadují odpověď, kterou však nenajdeme bez jednoznačného určení jejich dobových jmen na základě přísné revize písemných pramenů, bez pečlivého zdokumentování reliktních staveb a bez jejich nezaujaté interpretace. Pouze touto cestou lze vyloučit ze sídel šlechty lokalitu označovanou dnes za Neurathen, posunout dataci Arnsteinu a korigovat názory na časotvornost interpretace řady dalších sídel.

Uvedené úkoly však leží především před odborníky, zatímco sborník *Hrady na hranici* směřuje spíše k turistům, požadujícím jednoznačné informace, bez otázek a složitých nejednoznačných odpovědí. Ukazuje to i forma publikace s uvedenou literaturou, avšak bez poznámkového aparátu, s nahodilým výběrem sídel a nedostatečnou obrazovou dokumentací. I přes tyto vady najde sborník zajisté řadu čtenářů právě mezi turisty, kteří náhodně navštíví hradní zříceniny jak na české, tak i na saské straně hranic.

FRANTIŠEK GABRIEL

Tomáš SOMER – Josef ŠRÁMEK,
*Historie benediktinského opatství
sv. Petra a Pavla ve Vilémově (1160–1541),
Praha 2010*

76 s., ISBN 978-80-86579-21-4

Málokteré mediévistické téma je tak zatíženo nepřesnostmi a omyly jako počátky menších, „regionálních“ řeholních fundací. Chyby často pocházejí z novověké klášterní tradice, ale nezřídka také z účelového výkladu pramenů moderních historiků. Také proto je třeba uvítat každou práci, ve které spojí své síly odborníci a místní nadšenci pro historii. Anotovaná knížka patří právě do této kategorie.

V prvních třech kapitolách čteme příběh samotné fundace kláštera, zasazený do klasického pojetí českých středověkých dějin – vývoje křesťanství a proměn 13. století. Sympatický je zde kritický přístup k nepodloženým teoriím o založení Vilémova. Ty přebírají zprávu z pozdějšího textu Pulkařovy kroniky, která klade založení kláštera do roku 1121 a jako fundátory jmenuje bratry Viléma a Heřmana, hrabata ze Sulzbachu. V historii rodu ze Sulzbachu však uvedená jména chybí. Rozvedením Pulkařovy zprávy se někteří badatelé pokoušeli Heřmana

a Viléma zařadit do okolí Richenzy z Bergu a případně je propojit s dvěma dále nespécifikovanými osobami z Kosmovy kroniky – poutníkem do Jeruzaléma a jeho bratrem. Odtud pak už byl jen krok k napojení Viléma přes Kladruby na švábský reformní klášter Zwiefalten. Podobně jako lákavou Piterovu tezi, že Vilémov nese jméno po svém zakladateli – poustevníkovi, autoři výše uvedené výklady odkazují do sféry dohadů. Jedinou jistotou tak zůstává, že Vilémov byl založen někdy před rokem 1160, kdy je jeho opat zmíněn jako svědek v listině vydané králem Vladislavem I. pro klášter Hradisko u Olomouce.

Po krátké kapitole *Majetkové strategie kláštera a jeho dějiny ve 13. a 14. století*, ve které se ovšem čtenář nic bližšího o strategiích ani dějinách nedozví, následují oddíly věnované umístění a nemovitým držbám kláštera. Především z důvodu omezeného počtu a skladby pramenů tvoří právě tyto části jádro publikace. Nejprve je prezentován geografický rámec vilémovského kláštera na česko-moravském pomezí. Pozornost autorů se soustředí především na význam Haberské a Libické cesty. Následuje podrobný přehled vývoje pozemkových držeb doprovazený přehlednou tabulkou a mapou. Somer a Šrámek díky poctivé práci s písemnými i archeologickými prameny nápaditě rozkrývají regionální majetkové vztahy. Zajímavé je například napojení kláštera na horní osady nebo jeho vztahy s Lichtenburky. Autoři pro fragmentárnost pramenů prezentují mnoho svých závěrů jako hypotézy, bohužel je však často obratem využívají jako pevné body pro další úvahy. Tím se některá tvrzení pohybují za hranicemi odborné analýzy. Obecně se dokazatelný majetkový vývoj Vilémova a k němu vedoucí strategie nelišily od jiných „venkovských“ řeholních domů v literatuře popsaných (J. Čechura). Předposlední kapitola se vrací k politickým dějinám země i regionu a popisuje kališnické tažení, které znamenalo konec benediktinů ve Vilémově. Epilog pak ještě sleduje exil konventu v Uherčicích a na Rajhradě, kde roku 1541 zemřel poslední titulární opat vilémovský.

Celkově kladný dojem z publikace bohužel ruší – vedle občasných stylistických nepřesností a překlepů – obsahové nesrovnalosti. Ty vyvstávají především v pasážích, kde se autoři dotýkají problematiky řeholních organizací. Sporné je používání termínu „řád“ v souvislosti s benediktinskými kláštery 11. a 12. století, k tomu na území českých zemí (na s. 31 se dokonce dočteme, „že klášter Vilémov náležel k benediktinskému řádu, který podle tradice založil roku 529 svatý Benedikt“). V kontextu míry organizace reformních

větví, jakou byla např. clunyjská, a nových řádů 12. století nelze tento pojem v rámci zachování historické přesnosti užívat. Neústrojná jsou také sousloví jako „kláštery podřízené řeholi svatého Benedikta“, protože mezi ty patřily také domy cisterciáků a dalších. Dále autoři mluví o „jistě uniformitě“ benediktinů, kterou ale blíže nedefinují. Podobně píší o „klášterním ideálu odlehleho místa“, ovšem čtenář se nedozví, odkud tento ideál pochází, a jak souvisí s benediktiny. Tzv. Benediktova řehole zmiňuje způsob postavení kláštera jen v souvislosti s jeho soběstačností (66,6–7) bez dalšího doporučení polohy. Konečně poněkud problematické je zdůrazňování významu Vilémova v lucemburském období. Když ponecháme stranou otázku, jak takový význam definovat, je třeba zmínit, že papežská privilegia povolující užívat biskupské insignie byla především za pontifikátů Urbana VI. a Bonifáce IX. celkem běžná a opati je získávali díky své cílené aktivitě.

Vilémov v poslední době přitahuje badatelskou pozornost (T. Velímský, M. Kovář – M. Musílek, A. Křivská) a dle pokračujícího zájmu autorů samotných snad můžeme doufat také v přepracované a rozšířené vydání předložené publikace, která už bude prosta uvedených nedostatků.

JAN KREMER

Petr KOZÁK – Dalibor PRIX – Michal ZEZULA a kol., *Kostel sv. Martina v Bohušově*, Obec Bohušov a NPÚ ÚOP v Ostravě, Bohušov – Ostrava 2011

525 s., ISBN 978-80-85034-59-2

Kostel sv. Martina v Bohušově se na první pohled ničím zásadně neodlišuje od desítek podobných venkovských kostelů v blízkém i vzdálenějším okolí. Přesto se v jistém ohledu jedná o stavbu zcela mimořádnou, alespoň co se týče neobvyklé pozornosti, která byla stavbě věnována ze strany historiků, archeologů a moha dalších odborníků. Impulsem pro zahájení výzkumu nebyl odborný záměr, ale veskrze smutná událost. Při povodni v roce 1997 byl kostel značně poničen a v roce 1999 byly podniknuty první kroky k jeho obnově. Množství cenných nálezů, odkrytých archeologickým výzkumem i při opravách omítek, se stalo podnětem rozsáhlého interdisciplinárního výzkumu, který byl završen obsáhlou reprezentativní publikací.